

VEREENIGINGSVERSLAGEN.

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TANDHEELKUNDE.

Den leden zij medegedeeld, dat het volgend bindend besluit is aangenomen met 81 tegen 15 stemmen.

»Het is den leden der Ned. Mij. tot Bevordering der Tandheelkunde niet geoorloofd met een ziekenfonds of lichaam, dat aan derden tandheelkundige hulp verschafft of verzekert, eenige verbintenis aan te gaan, te vernieuwen of te wijzigen, tenzij deze verbintenis is vastgelegd in een door het H.B. der Mij. goedgekeurd contract«.

Voor het H.B.

BAKKER, 2de Secr.

Naar aanleiding der motie:

»De Algemeene Vergadering der M. t. B. d. T., de dato 25/24 Mei 1919 te Haarlem, spreekt als haar oordeel uit, dat het voor een lid der Mij, die in het bezit is van een D.D.S., D.M.D. of D.D.M.-diploma niet geoorloofd is op grond hiervan het praedicaat »doctor« of de afkorting daarvan voor den naam te voeren,«

deelt het H.B. mee, dat z.i. aan deze motie geenerlei gevolgen behooren te zijn verbonden vóór op een volgende Alg. Verg. er gelegenheid zal zijn de hiermee verband houdende kwesties goed voorbereid te behandelen. Het H.B. verzoekt daarom de afd. besturen bij eventueel op grond van deze motie inkomende voorstellen tot roeyement gebruik te maken van art. 11 der Statuten.

Voor het H.B.

BAKKER, 2de Secr.

VEREENIGING VAN NEDERLANDSCHE TANDARTSEN.

41ste Algemeene Vergadering op 20 en 21 Juni 1919.
(*Vervolg.*)

De Voorzitter: Ik geef thans het woord aan den heer Van Hasselt tot het houden van zijn voordracht over: »Mond- en Tandhygiëne.« *)

De Voorzitter: Toen ik eenigen tijd geleden meende, dat op onze agenda voor heden ook moest voorkomen het onderwerp mond- en tandhygiëne, aangezien het zoo buitengewoon belangrijk is, heb ik mij gewend tot collega Van Hasselt, den voorvechter op dit gebied in ons land. Ondanks de vele bezigheden waarmede hij, naast zijn drukke practijk, overstelpt is, heeft de heer Van Hasselt niet gearzeld om aan die uitnoodiging te voldoen. Voor hetgeen hij ons heden geboden heeft, zijn wij hem buitengewoon dankbaar, dat is U wel gebleken, waarde collega, uit de aandacht, waarmede men U heeft aangehoord en het applaus dat ten slotte weerklonk.

Collega Van Hasselt is zoo vriendelijk geweest, zijn voordracht, al was het slechts korten tijd te voren, ter inzage te geven aan collega Klinkhamer, en deze heeft zich bereid verklaard de discussie in te leiden. Ik geef dus thans het woord aan den heer Klinkhamer.

De heer Klinkhamer: In de eerste plaats een woord van dank aan collega Van Hasselt voor zijn zeer interessante inleiding. Wat hij gezegd heeft, geeft mij geen aanleiding tot tegenspraak, zoodat ik eigenlijk niet de geschikte persoon ben om een debat in te leiden. Toch is het misschien wenschelijk, dat ik nog even het licht laat vallen op enkele belangwekkende punten, omdat daarvan het gevolg kan zijn, dat verschillenden Uwer ook weer het een en ander in het midden brengen, wat ons allen tot leering zou kunnen strekken.

---

*) Afgedrukt in het vorig nummer van dit Tijdschrift. Red.

Collega Van Hasselt heeft gezegd, dat er slechts één rationeele wijze is om de caries te bestrijden: vergrooting van het weerstandsvermogen van elk individu, gepaard aan het wegnemen of onschadelijk maken van alles, wat de ziekte kan veroorzaken. Hij heeft ons duidelijk gemaakt dat de opvatting van Miller, als zou caries een gevolg zijn alleen van inwerking van buiten, in strijd is met onze ervaring. Wij, tandarsten, weten al lang dat er iets anders in het spel is. In den tijd, toen ik nog college liep bij onzen collega Grevers, was Black de man die ons leerde, dat wij niet mochten spreken van sterke en zwakke, van harde en zachte tanden, aangezien zijn onderzoekingen hadden aangetoond, dat de kalkverhoudingen voor alle tanden ongeveer gelijk waren. Wij hebben ons daarbij natuurlijk moeten neerleggen, maar geen Uwer zal het zijn ontgaan, dat wij bij het boren van tanden wel degelijk onderscheid kunnen maken in hardheid. Wij krijgen tanden te behandelen, die wij haast met een excavator kunnen bewerken, en andere, waarbij wij, ook bij het gebruik van de scherpste boren slechts met moeite door het émail en het tandbeen komen.

Nu is het wel interessant, dat men in die richting zoekt naar middelen ter bestrijding van caries. Collega Van Hasselt vestigde de aandacht op een artikel van Mac Mallonby in The Lancet van December 1918, waarin sprake is van den invloed van vitamines. De vitamines hebben reeds lang de aandacht van de geleerden getrokken, en de profnemingen waarvan hier sprake is, lijken wel interessant. Wanneer het waar is dat gebrek aan vitamines veroorzaken zou zachte, verweekte tanden, verkeerde tandstelling en moeilijke doorbraak, dan is het de moeite waard voor geleerden in ons land en in het buitenland, om na te gaan of die proeven betrouwbaar zijn en of middelen kunnen worden bedacht, om op de eene of andere wijze aan ons voedsel vitamines toe te voegen. Ik weet niet, of na dien tijd nog andere proeven genomen zijn. Wel weet ik, dat in 1918 door Dr. Greve, Hofzahnarzt in München, een klein boekje is uitgegeven: Die Behandlung der Milchzähne. Daarin spreekt hij ook over vitamines, en komt hij tot een ander, minder belovend resultaat, waar hij het volgende schrijft:

»Sind nun die Milchzähne bis zum $2\frac{1}{2}$ —3 Jahre nach und nach erschienen, so kommt die Zeit, wo die Kindernahrung der landesüblichen Ernährungsweise allmählich angepasst wird, damit aber auch der Augenblick, wo die Zähne dem Kulturübel, der Zahnkaries, mehr oder minder stark zum Opfer fallen. Die Bemühungen, demselben durch Ernährungsreformen steuern zu wollen, sind bisher ohne Erfolg gewesen und werden es leider auch wohl bleiben, weil die bisherigen Untersuchungen zur Nahrungsfrage keine schlüssige Beweisführung für den ursächlichen Zusammenhang zwischen Zahnfäule, sowie anderen Entartungserscheinungen und dem Salzangel zugelassen haben. Auch

die Vitaminen-Lehre, die man bereits herangezogen hat, hat noch veel zu wenig wissenschaftlichen Boden. Wie sich der menschliche Körper, im Laufe von Jahrtausenden durch die Einflüsse der Kultur auf tausenderlei Weisen der Urnatur entfremdet hat, so auch die einzelne Organe, und unter diese die Zähne nicht am wenigsten»

U ziet, deze auteur is er nog niet erg over te spreken. Toch is het van het allergrootste belang, dat niet alleen de tandheelkundige, maar de geheele wetenschappelijke wereld wordt doordrongen van het besef, dat wij alle middelen moeten te hulp roepen ter bestrijding van caries. Wij moeten ons niet blind starèn op de theorie van Miller en uitsluitend letten op de spijsresten, maar wij moeten tevens trachten, het weerstandsvermogen van den tand te vergrooten. Wij kunnen den tand in dit opzicht vergelijken met het menschelijk lichaam, dat voortdurend aan allerlei gevaren is blootgesteld. Het meest aangetast worden die lichamen, die het geringste weerstandsvermogen bezitten. Zoo bevindt ook de tand zich in een omgeving, waarin hij voortdurend met allerlei gevaren wordt bedreigd. Door het weerstandsvermogen van den tand te vergrooten kunnen wij het tandbederf tegengaan.

Collega Van Hasselt heeft aan zijn uiteenzetting vastgeknoopt een interessant praatje over het norit. Hij heeft mij vooruit gezegd: ik kom, zooals dikwijls gebeurt, met een publicatie eigenlijk voor alles klaar is. Het zou veel beter zijn, dat de zaak eerst nog nauwkeurig werd onderzocht en dat ik daarna met een inderdaad wetenschappelijke voordracht in Uw midden zou verschijnen. Maar, het is misschien toch wel wenschelijk, dat nu reeds hierop wordt gewezen, dan kunnen wij allen medewerken tot het nemen van proeven en komen wij misschien eerder tot een resultaat. Ik heb mij ook een enkelen keer aan een proefneming met norit gewaagd, maar die een of twee keer dat ik een tablet in den mond nam, vond ik het verschrikkelijk. Het is een allerakeligst, droog ding, dat heel moeilijk uit elkaar valt (van oplossen is natuurlijk geen sprake). Collega Van Hasselt spreekt er over, alsof dat zoo gemakkelijk gaat, maar dat lijkt naar niets. Zoo'n ding blijft op de tong plakken, de mond wordt hoe langer hoe droger en ten slotte kijkt men zijn mond eens na. Dan ziet men, zegt collega Van Hasselt, een klein zwart plekje op den tongrug. Neen, de geheele mond is allerverschrikkelijkst zwart. Nu behoeft men den mond niet te laten zien en dat is dus zoo erg niet, maar wat erger is, ik geloof, dat collega Van Hasselt het norit verkeerdt toepast. Wat doen wij met het norit als wij grachtwater willen zuiveren? Wij brengen een hoeveelheid norit, in poedervorm, in het grachtwater en laten het eenigen tijd staan. Het norit bezinkt, met de verontreinigende stoffen, wij filtereren en de vloeistof is rein. Maar wat doet collega Van Hasselt? Hij neemt een tablet norit in den mond, en hij doet er geen water bij,

maar laat het speeksel er omheen vloeien. Het slot zal zijn, dat hij het norit uitspuwt, want het kan daar niet blijven, of hij zal den mond moeten uitspoelen. De groote vraag is dan, of hij alle verontreinigende stoffen wegspoelt, maar bovendien, of hij niet bacteriën wegspoelt die de mond noodig heeft. Bevat de mond niet ook bacteriën die stoffen produceeren, welke dienen om tandbederf tegen te gaan? Dat is ook iets wat nog nader zal moeten worden onderzocht. Wanneer men een proef wil nemen met norit, dan zou ik dat wenschen op een andere wijze, al kan ik nog niet precies aangeven hoe. Het zou misschien beter zijn, een theelepeltje norit in den mond te nemen met water, een tijdje na te spoelen en na eenigen tijd uit te spuwen. Een andere methode die mogelijk is, zou zijn het poeder, in een neteldoeksch lapje gewikkeld, in den mond te nemen en dan even na te spoelen om den mond te reinigen. In elk geval waardeer ik de bedoeling van collega Van Hasselt, er de aandacht op te vestigen, dat caries misschien zou kunnen worden voorkomen door den mond op een bijzondere wijze te reinigen.

Collega Van Hasselt besprak ook de slechte gewoonten in verband met de tandstelling. Ik zal nu niets zeggen over het duimzuigen; maar wij, tandheelkundigen, hebben er de aandacht op te vestigen, dat kinderen, vooral in den wisseltijd, vaak eigenaardige gewoonten aannemen, veelal bestaande in verschuivingen van de onderkaak, die ten slotte aanleiding geven tot een abnormalen beet. Ik schrijf die gewoonten daaraan toe, dat het kind behoefte gevoelt om van tijd tot tijd een rusttoestand van de kaak te verkrijgen, waar bij de wisseling de aanpassing vaak zeer onvolledig is. Wanneer het kind dan voelt, dat bijvoorbeeld bij vooruit schuiven van de onderkaak een zekere rusttoestand wordt verkregen, zal het kind dat dikwijls doen en ten slotte ontstaat dan een derde-klas-geval. Zoo kunnen wij ook dikwijls zien verschuivingen naar links en naar rechts, waardoor kruisbeet kan ontstaan. Het is ons aller plicht, ter voorkoming van verkeerde tandstellingen, die eigenaardige gewoonten van kinderen te bestudeeren. Ook moeten wij tijdig de ouders waarschuwen en er op wijzen, dat zij veel onaangenaamheden kunnen voorkomen door hun kinderen van die gewoonten te weerhouden.

Dit is hetgeen ik ter inleiding van het debat wilde zeggen. Het zal mij aangenaam zijn als velen mij willen volgen.

De heer Van den Berg: Ik ben collega Van Hasselt zeer dankbaar voor zijn keurige voordracht. Trouwens, wij zijn van hem niet anders gewend. Wanneer ik vandaag niets anders meer te hooren kreeg, zou ik de moeite van mijn reis hierheen al meer dan beloond achten. Zijn lezing opent ons nieuwe perspectieven, zij geeft ons vele punten

ter overdenking en legt ons vragen voor, die kunnen leiden tot nieuwe wetenschappelijke onderzoekingen. Ik denk hierbij o.a. aan zijn mededeelingen omtrent het norit.

Collega Van Hasselt besprak de propaganda voor mondhygiëne. Terecht wees hij er op, dat reeds veel gedaan wordt onder het publiek, maar dat wij vooral de medici moeten bewerken. Ik bemerk op het oogenblik in Amsterdam ook, hoe in medische kringen nog veel te geringschattend over deze zaken gedacht wordt, en dat men maar al te gaarne tot extractie overgaat »omdat de menschen dan van de pijn af zijn,« aangezien men zich niet bewust is van de nadeelige gevolgen, die de extractie heeft met het oog op het physiologisch normaal kauwen. Daarom, zegt de heer Van Hasselt, moeten wij trachten ook in andere universiteitssteden te verkrijgen practisch onderricht in tandheelkunde aan de medici. Ik stel er prijs op die uitspraak te onderschrijven, want ik heb in het afgelopen jaar als privaattoecent ervaring opgedaan. Op mijn eerste college had ik één student en ik ben begonnen met voor hem het heele program af te draaien. Ik heb hem gezegd: ik wil U het onderwijs geven zoo practisch mogelijk. Ik weet, dat U als semi-arts het buitengewoon druk hebt. Daarom zal ik U niet lastig vallen met theoretische beschouwingen, maar ik zal trachten de zaak zoo practisch mogelijk aan te vatten, zoodat iemand, die den eenen of anderen keer een college niet heeft kunnen volgen, toch een afgerond geheel behoudt. Het gevolg was, dat de belangstelling meer en meer steeg. Den eersten keer was er één toehoorder, daarna waren er drie en de laatste keeren waren er achttien. Ik meen dus ook, dat wij die richting moeten uitgaan en het zou mij zeer verheugen, wanneer ook in andere universiteitssteden hiervan meer werk zou worden gemaakt.

De heer J. Sanders Ez.: Dames en Heeren! Waarschijnlijk zal het ieder van U, evenals mij, wel eens zijn overkomen, dat U werd voorgelegd een lijst voor het een of ander weldadig doel, waarop voor zeer groote sommen geteekend stond, terwijl gij niet van zins waart Uw naam met een evenredig groot bedrag op die lijst te laten verschijnen, ofschoon ge toch wel iets voor dat doel wildet offeren. In zoo'n geval zegt men: ik wil Uw lijst niet bederven, dus ik geef U maar zoo wat. Op het oogenblik gevoel ik mij als iemand, die in dat geval verkeert. Ik wenschte een kleinigheid te zeggen, maar ik ben eenigszins beschroomd, omdat ik mij afvraag of het in het kader van de voordracht en van de discussie, die ons wijde perspectieven openen, wel aangaat een kleine, practische opmerking te maken, die zich meer aanpast aan het peil, waarop wij op het oogenblik nog staan. Ik heb echter dien schroom overwonnen, omdat ik meen, dat het voor het oogenblik althans nog wel nuttig zijn kan.

Het is waar, dat wij het niet allen eens zijn over de mate van nut van den tandenborstel, maar toch, zooals wij hier zitten, zullen er onder ons slechts zeer weinigen zijn, die niet aan hun patiënten het geregeld gebruik van den tandenborstel aanbevelen. Nu is de overtuiging die ik gekregen heb in vele jaren van practijk, dat zeer veel collega's wel aan hun patiënten zeggen, dat zij geregeld hun tanden en hun mond moeten onderhouden, maar zeer vaak in gebreke blijven er bij te voegen, op welke wijze de patiënten dat moeten doen. Naar mijn meening is dat een zeer ernstige tekortkoming, die wij allen onmiddellijk moeten herstellen. Het is mij bekend, dat het nog altijd een probleem is, op welke wijze en in welke richting wij de tanden wel moeten borstelen, maar elk van ons dient zich daarover individueel een bepaalde meening te vormen, en die meening dan ook aan zijn patiënten mede te deelen. Helaas, naar mijn overtuiging geschiedt dat vaak niet. In vele gevallen — er zijn natuurlijk gunstige uitzonderingen — zegt men alleen: gij moet Uw tanden geregeld borstelen. Men ziet zoo weinig van de patiënten, dat zij met oordeel en met overleg hun gebit onderhouden, dat de tandheelkundigen in hun practijk daaraan nog wel eens een enkel woordje mogen wijden. Mij persoonlijk is het bij haast geen enkele van mijn patiënten te veel, hun een demonstratie te geven van de wijze, waarop naar mijn meening tanden moeten worden geborsteld. Misschien doet een ander het anders, maar laat hij het doen, want anders mogen wij veilig aannemen geeft de geheele tandenborstelarij niets. Wij zien zooveel patiënten bij wie wij den indruk krijgen: doet ge wel iets aan Uw gebit? al durven wij het niet te zeggen om den man niet te beleedigen, terwijl de patiënt ons zegt: zeker, mijnheer, drie maal per dag worden mijn tanden geborsteld. Dat ligt uitsluitend aan de wijze waarop!

Dezen kleinen practischen wenk wilde ik in deze hooggestemde vergadering toch wel even te berde brengen.

De heer Musaph: Het onderwerp, dat collega Van Hasselt heeft ingeleid, heeft als sinds langen tijd mijn aandacht. Het artikel uit de *Items*, van Morton, waarover collega Van Hasselt sprak, verdient zeer zeker door alle collega's gelezen te worden. Het zou aanbeveling verdienen dat dit artikel werd vertaald in het Nederlandsch en in het Tijdschrift voor Tandheelkunde opgenomen, maar mijn Engelsch is niet zoo, dat ik het zou kunnen doen. Het staat onder het hoofd *Pathodontia*, een nieuwe naam, waarvan de filologen in ons midden wel een geschikte vertaling zullen kunnen vinden.

Dan wilde ik mij even aansluiten bij hetgeen collega Sanders gezegd heeft over het borstelen der tanden. Dat is inderdaad een zaak, die niet voldoende de aandacht van de tandartsen heeft. In den regel

leeren de kinderen de mondverzorging van de ouders, maar de aangewezen persoon voor dat onderricht is de tandarts. Op de school wordt er wel op gelet, of de kinderen schoone nagels hebben en een schoon hoofd, maar er wordt niet op gelet of zij wel de tanden geborsteld hebben, en toch is ook dat wel degelijk noodig.

Om mijn patiënten de verzorging van den mond te leeren verzoek ik hen, den eerstvolgenden keer dat zij komen, den tandenborstel mede te brengen, dien zij gebruiken. In den regel blijkt dan, dat die tandenborstel veel te groot is en ik wijs hun dan, dat zij dien borstel niet goed in den mond kunnen bewegen. Ik raad hun dan aan, twee tandenborstels te koopen, geen confectieborstels, zooals die in den handel zijn, want die zijn niet voor iedereen geschikt, maar de borstels die zij koopen kunnen, vermaak ik dan naar hun mond door ze kleiner te maken en te snijden in de richting, waarin ze die gebruiken kunnen.

De verschillende pasta's, die in den handel zijn, zijn in den regel te scherp. Als wij de pasta's van verschillende fabrikanten in de hand nemen, kunnen wij tusschen de vingers voelen, dat ze veel te grof zijn. De eenige, die beantwoordde aan de bedoeling van de tanden niet te slijpen, was de Lilly-pasta, die echter nog niet weer in den handel te verkrijgen is.

Als mondspoeling schrijf ik in den regel voor een gewone zoutoplossing, die ik de patiënten zelf laat maken: een eetlepel zout op een liter gekookt water. Ik beveel altijd aan, de tanden vooral des avonds te borstelen, en dan ook wel 's morgens, maar vooral 's avonds.

Mej. Dullemond: In de eerste plaats wilde ik den heer Van Hasselt dank brengen voor zijn voordracht en hem vragen, welke stoffen speciaal vitamines bevatten.

Dan wilde ik nog mededeelen, dat ik mijn patiënten nooit een mondwater aanraad, omdat ik dat luxe vind. Met een mondwater zou men wel den mond kunnen desinfecteeren, maar daarmee bereikt men geen resultaat, want het neemt de spijsresten niet weg en het wegnemen van de spijsresten is juist hetgeen noodig is. Bovendien zou men niet alleen de «kwade» bacteriën doden, maar ook de «goede», de bacteriën die noodig zijn voor de omzetting van de spijzen door het speeksel. Ik zeg aan de patiënten altijd, dat het neerkomt op het gebruik van den tandenborstel. Dikwijls zeggen de menschen: maar ik spoel geregeld den mond, doch als we eens een stukje amalgaam in den mond laten vallen, dan spoelen ze en spoelen ze, en is het nog niet weg. De menschen kunnen den mond niet schoonspoelen. Wij moeten dus andere middelen gebruiken om de spijsresten weg te nemen.

De Voorzitter: Het komt mij voor, dat wij ons op een verkeerden weg zouden begeven wanneer wij de discussie, zooals zij laatstelijk is gevoerd, langer zouden voortzetten, maar ook, dat collega Van Hasselt de zaak op de juiste wijze heeft aangepakt. Hij heeft er den nadruk op gelegd, dat de mond- en tandhygiëne moet worden beschouwd als een der belangrijkste deelen, zoo niet als het belangrijkste deel, van de uitoefening der practijk. Wat ons daarin belemmert, is in de eerste plaats de buitengewoon weinige nadruk, die vrijwel alle practici tegenover de patiënten daarop leggen: Willen wij iets bereiken, dan moet dit in de eerste plaats veranderen, en dat wel hier op onze vergaderingen, waar wij de menschen bijeen hebben, terwijl zij de voordrachten en de discussies later terugvinden in het Tijdschrift. Collega Van Hasselt heeft gewezen op de velerlei belangrijke gevolgen en hij heeft gezegd: het moet in de toekomst veranderen. Hoe, dat heeft hij niet nader aangegeven, maar dat punten, als hier zijn aangeroerd: de wijze, waarop de mond gespoeld en geborsteld, of liever, niet gespoeld en niet geborsteld wordt, van buitengewoon belang zijn, behoeft wel geen nader betoog. Wij kunnen niet nu even in een discussie de waarde daarvan gaan uitmaken, want dat brengt ons weinig verder. Wij moeten hebben een absolute meening, die door een inleider wordt uiteengezet, omtrent een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld tandenborstels, hoe zij moeten zijn samengesteld en hoe zij gebruikt moeten worden, tandpoeders, tandenstokers. Dan moet de tijd beschikbaar zijn en moeten besliste opinies worden geuit. Dat de eene vertelt: ik laat mijn patiënten altijd dit doen, en de ander ik laat mijn patiënten altijd dat doen, is niet wat wij moeten hebben, want wanneer wij onze patiënten gaan instrueeren wat zij moeten doen in het belang van hun mond, is vaak de eerste opmerking die wij hooren: ik ben jaren lang in behandeling geweest bij die en die, dat is toch een goede tandarts en die heeft daar nooit iets van gezegd; m.a.w., man, je daast, het zal wel zoo belangrijk niet zijn. Dat moet uit wezen, wij moeten krijgen een communis opinio omtrent alle belangrijke onderwerpen van mond- en tandhygiëne. In een volgende vergadering moeten wij dit onderwerp in al zijn onderdeelen aan de orde laten stellen door inleiders, die daartoe bereid en capabel zijn.

De heer Van Hasselt: Dames en Heeren! laat ik beginnen met dank te zeggen voor de vriendelijke woorden, die verschillende debaters mij wel hebben willen toevoegen. Uw slotwoord M. d. V., was zeer juist. Het is werkelijk mijn bedoeling geweest, met deze voordracht Uw aandacht wakker te schudden voor dit buitengemeen belangrijke onderdeel van ons vak, buitengemeen belangrijk, en toch zoo

stiefmoederlijk behandeld. Op dat laatste kunnen wij niet genoeg de aandacht vestigen om elkaar aan te sporen. in die richting meer te bereiken.

Ik had het reeds gezegd, en collega K l i n k h a m e r heeft het nog eens aangeroerd, het is weer, zooals wij zoo vaak opmerken bij zoo genaamd wetenschappelijke voordrachten in onze Vereeniging: het is eigenlijk niet af, het is niet grondig doorwerkt en doorvorscht: ik kan niet komen met prachtige, vaststaande conclusies, waarvoor gij allen het hoofd hebt te buigen. Maar, hoe komt dat? Ons, practici, ontbreken tijd, gelegenheid en middelen om zoover te komen en het is dus onbillijk, het van ons te verwachten. Daarom wees ik er juist op, dat de universiteit daarvoor is. Zij dient niet alleen om onderwijs te geven, om aan de a.s. collega's het A B C van de tandheelkunde te leeren, neen, de wetenschap en de professie hebben recht op de resultaten, die bereikt worden door de menschen, die wel den tijd, wel de gelegenheid en wel de middelen hebben. Ons onderwijs is achter gebleven om ons van allerlei dingen de oplossing te geven, en daarop kan ik niet genoeg wijzen. Wat collega V a n d e n B e r g in Amsterdam doet is buitengewoon goed werk, en ik heb daar zeer veel appreciatie voor. Ik weet het, ook collega V a n d e n B e r g is iemand met een drukke practijk, die zijn vrije uren heusch wel kan tellen. Wanneer hij zijn voordrachten zoodanig voorbereidt, dat een auditorium van één man aangroeit tot een auditorium van achttien man, wanneer hij dus belangstelling weet te wekken (en het volgende seizoen zal het waarschijnlijk nog beter worden), dan doet collega V a n d e n B e r g een werk, waarvoor wij respect moeten hebben en dankbaar moeten zijn. Het is te hopen, dat in Groningen en Leiden, en ook in Utrecht, daar moet het nog heel iets anders zijn, dergelijke personen hun wetenschap zullen geven aan de a.s. medici. Daarvoor behoeven wij nog niet hooggeleerden te zijn, menschen van buitengewoon groote wetenschappelijke ontwikkeling. Een practicus, die inzicht heeft en die zijn tijd en zijn werkkraft er aan wil wijden, is best in staat den a.s. medicus de kennis bij te brengen die deze noodig heeft.

Ik wil gaarne nog een enkel woord wijden aan de opmerkingen van collega K l i n k h a m e r omtrent de vitamines. U hebt toch wel gevoeld, evenals ik, dat hier een nieuw en verrassend licht geworpen wordt op het ontstaan van caries en slechte toestanden in de mondholte. Ik ben het volkomen met collega K l i n k h a m e r eens, wetenschappelijke quaesties mogen wij niet als afgedaan beschouwen door een enkele publicatie. Wij moeten afwachten tot de onderzoekingen en ervaringen van dien auteur zich hebben geconsolideerd en door andere onderzoekers zijn bevestigd. Toch blijf ik er bij, dat geheele artikel met de foto's van de tanden van die jonge honden er bij is zoo

frappant als ik nog zelden iets gelezen heb. Nu ben ik altijd buitengewoon sceptisch tegenover die pakkende artikelen in het algemeen. Vaak lijkt het buitengewoon schitterend, wanneer men het even doorleest, maar wanneer men het laat bezinken, verder doordenkt en het in de practijk gaat toepassen, blijkt het vaak van weinig beteekenis. Ik heb mij altijd gehouden aan de spreuk:

Be not the first by whom the new is tried
Nor yet the last to cast the old aside

Alleen het artikel van Taggard indertijd over de inlaymethode heeft mij zoo gefraspeerd, dat ik dacht: dat kan niet anders dan goed zijn. Ik heb mij toen dadelijk met hart en ziel daaraan gegeven en, gelukkig, het resultaat bleek goed te zijn, er is thans een gevestigde wijze van werken die daardoor is ontstaan. hetgeen bewijst, dat reeds het eerste artikel uitstekend was.

Het artikel van Mac Mallonby kan ons echter wel een stap verder brengen. Na dit artikel, dat handelt over de vorming van de tanden en het weerstandsvermogen, wordt ons beloofd een verder onderzoek naar de factoren, die van invloed zijn op de immuniteit van tanden tegen caries en andere ziekten. Wij kunnen dus — en zeker met groote belangstelling — verdere publicaties tegemoet zien.

Ik wil nog even hieraan toevoegen, dat de auteur heeft aangetoond, dat de voeding met zoogenaamde plantaardige vetten een slechten invloed heeft op de vorming der tanden. Zij (de auteur is een dame, een medica) schrijft den slechten toestand, waarin de tanden van de arme bevolking in het algemeen verkeerden, toe aan het overmatig gebruik van rijst en brood, natuurlijk vooral in den kinderleeftijd, van margarine, ook een plantaardig vet, e.d. De Eskimo's, die veel dierlijk vet tot zich nemen, hebben de mooiste tanden, de inwoners van Chili daarentegen, die zich bijna uitsluitend voeden met tarwe en andere graansoorten, hebben een zeldzaam slecht gebit.

Nog iets over het norit. De wijze van toepassing die ik aangaf, heeft niet die bezwaren, welke collega Klinkhamer uiteenzette. Ik zou niemand willen aanraden, overdag, na zijn maaltijd, een tablet norit in den mond te nemen om die daar te laten uiteenvallen, want inderdaad, dan krijgt men een allernaangenaamsten toestand in de mondholte, alles wordt zwart en onappetiteijk om te zien. Maar als men het 's avonds doet, voor men slapen gaat, dan vervalt dat bezwaar volkomen. Direct nadat men de tablet in den mond neemt, voelt men het uiteenvallen van de stof. Het gaat langzaam, maar toch wordt een gedeelte onmiddellijk door den mond verspreid, door het speeksel, want de stof is zeer fijn. Wanneer men het met een zuur smakende stof heeft vermengd, krijgt men een vermeerderde speekselafscheiding, zoals de proeven van Pickerill bewezen hebben, en die speekselvloed,

vermengd met fijne koolstof, gaat 's nachts door. Want, wanneer men 's morgens op staat en men spuwt, dan ziet men dat het speeksel nog vermengd is met fijne koolstof. Men ziet ook een zwart plekje op den tongrug, maar, zooals ik straks al zeide, na een kopje thee en een boterham is dat verdwenen. Practisch heeft dat dus geen bezwaar, Men zou ook kunnen spoelen, zooals collega Klinkhamer wilde; men zou dan wat norit in een glas water kunnen doen en daarmede spoelen, maar dan is het zeer zeker een weinig appetitelijk medicament, een zwarte stof, waartegen verscheidene menschen bezwaar zouden hebben. Ik meen dus dat de toepassing des nachts, tijdens de rust, wel gewenscht is.

Op de overige vragen van de verschillende debaters zal ik niet diep ingaan. Zooals de Voorzitter terecht zeide, die vragen gaan iets te veel in détails. Collega Sanders meende, dat wij het allen eens zijn over het nut van den tandenborstel, in welken vorm dan ook. Dat is niet geheel juist. Hij herinnert zich ook een artikel, dat eenige jaren geleden nogal wat opzien heeft gewekt, waarin de auteurs beweerden, dat de tandenborstel eigenlijk een verzameling was van injectienaalden, die als het ware de sepsis in ons tandvleesch zouden brengen, een bewering, die door de ervaring van de practici niet bepaald wordt gesteund. Toch bewijst dit wel, dat er nog meeningen zijn, die aan het nut zelfs van den besten tandenborstel twijfelen.

Over de waarde van mondwaters denk ik waarschijnlijk ongeveer als mej. Dullemond. Het is ook al weer een détailquaestie, die hier niet dadelijk kan worden opgelost. Ik beschouw het ook als een toiletwater. Alleen ben ik altijd dankbaar er voor, dat zij bestaan, omdat dit de fabrikanten van mondwaters aanleiding geeft tot hun reusachtige advertenties, waardoor zij telkens weer de aandacht vestigen op de zoo noodige verzorging van mond en tanden. Als zoodanig geloof ik, dat die mondwaters toch veel nut doen.

Ten slotte dank ik U allen nogmaals voor Uw welwillende aandacht en den Voorzitter voor zijn vriendelijke woorden. (*Applaus.*)

(*Het verslag wordt vervolgd.*)